מכל מקום מְשׁוּם עֵינוּנָא – כדי שהאשה לא תישאר עגונה, אם לא תמצא שני עדים שיכשירו את החתימות שבגט, לפיכך אֲקִילוּ בָּהּ רַבָּנָן שתינשא על פי שליח יחידי המביא את הגט ואומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. הגמרא מקשה, הַאי קוּלָּא הוּא – וכי תקנה זו היא קולא לאשה המתגרשת, הלא אדרבה חוּמְרָא הוּא – אתה מוסיף ומחמיר עליה, דְּאִי מַצְרְכַתְּ לֵיהּ תְּרֵי – אם היו חכמים מחייבים מלכתחילה שני עדים שיעידו שהגט נכתב לשמה לֹא אָתֵי בַּעַל מְעָרְעַר – הבעל לא היה יכול לבוא ולערער על עדותם וּפָסֵיל לֵיהּ – ולפסול בערעורו את הגט, שהרי אין הבעל נאמן נגד עדות של שנים. אבל לאחר שתיקנו חכמים ששליח חַד מעיד על הגט, אם כן אָתֵי בַּעַל – יבוא הבעל וּמְעָרְעַר וּפָסֵיל לֵיהּ – יערער על כשרותו של הגט ויפסול אותו, ואין להאמין לשליח יותר מהבעל, שהרי זו עדות של אחד כנגד אחד, ואם כן חכמים היו צריכים לתקן עדות של שני עדים כדי שהבעל לא יערער. מתרצת הגמרא, בֵּיוָן דְּאָמַר מַר בגמרא להלן (ה:), בְּפָנַי כָּתַב נוֹתְנוֹ לָהּ – שליח שמביא גט ממדינת הים כמה אנשים צריכים להיות בשעת שמוסר את הגט לאשה, נחלקו בזה רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי חֲנִינָא, חַד אָמַר שצריך לתת בְּפָנַי שְׁנַיִם, וְחַד אָמַר שצריך לתת בְּפָנַי שָׁלֹשָׁה, נמצא שמסירת גט הבא ממדינת הים נעשית לדעת הכל בפני עדים, ולפיכך השליח מֵעִיקָּרָא – מתחילה כשבא הגט לידיו מהבעל, מֵידַּךְ דָּיֵיק – הוא מדקדק לברר שהבעל נותן לו את הגט מתוך רצון לגרשה, ושהוא לא עתיד להתחרט, וְלֹא אָתֵי – ולא יבוא השליח לְאוֹרוּעֵי נַפְשֵׁיהּ – להרע את נאמנותו בהבאת גט שעתיד הבעל לערער עליו. ולכן אפילו אם יבוא הבעל ויערער על הגט, נתנו חכמים לשליח נאמנות גמורה, כי מסתבר שהוא דקדק היטב בדבר, ותקנת חכמים שהבעל ישלח את הגט עם שליח אחד אינה מחמירה עם האשה, אלא מקילה עליה שלא תצטרך להביא שני עדים לקיום הגט.

הגמרא מבררת לדעת רבא היאך נאמן השליח שהוא עד אחד: וּלְרָבָא דְּאָמַר שטעם התקנה, לְפִי שֶׁאֵין עֵדִים מְצוּיִין לְקַיְּימוֹ, לֵיבָעֵי תְּרֵי – יצטרכו שני עדים להעיד על החתימות שבגט מִידֵּי דַּהֲוָה אַקְיוּם שְׁטָרוֹת דְּעָלְמָא – כפי הדין בקיום שאר השטרות שצריכים שנים שיעידו שהם מכירים את חתימת העדים. מתרצת הגמרא, יש הבדל בין העדות על קיום הגט שהיא עדות על איסורים, לבין קיום שטרות ממון, כי כלל הוא שעֵד אֶחָד נֶאֱמָן בְּאִיסּוּרִין. דוחה הגמרא, אֵימַר דְּאַמְּרִינַן – אימתי אנו אומרים שֶׁעֵד אֶחָד נֶאֱמָן בְּאִיסּוּרִין, דוקא בִּכְגוֹן חֲתִיכָה שֶׁסָּפֵק אם היא שֶׁל חֵלֶב ואסורה באכילה, סָפֵק אם היא שֶׁל שׁוּמָּן ומותרת באכילה, בזה עד אחד נאמן להעיד שהיא של שומן, כיון דְּלֹא אִיתְחַזַּק אִיסּוּרָא – לא היה בחתיכה זו מעולם מצב שהחזקנו אותה שהיא אסורה, אֲבָל הָכָא לענין עדותו של השליח לקיים את הגט, אִיתְחַזַּק אִיסּוּרָא דְּאִשָּׁת אִישׁ – כבר הוחזקה אשה זו קודם הבאת הגט באיסור אשת איש, והעד בא להוציאה מחזקתה ולומר שמעכשיו היא מותרת, ומנין לנו שגם בזה עד אחד נאמן. ועוד, הרי עדות זו הֲוֵי דָּבָר שֶׁבְּעֶרְוָה – היא נוגעת לאיסורי עריות, וְכלל הוא שאֵין איסור של דָּבָר שֶׁבְּעֶרְוָה ניתר בעדות של פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם, וחוזרת הקושיא היאך השליח שהוא עד אחד נאמן לקיים את הגט.

מתרצת הגמרא, בְּדִין הוּא – אכן היה ראוי להיות הדין דִּבְקִיּוּם שאר הַשְׁטָרוֹת נַמִּי לֹא לִיבָעֵי – גם כן לא יצטרכו שני עדים, כְּדְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מדין תורה עֵדִים הַמְּחַתְּמִים עַל הַשְּׁטָר נַעֲשׂוּ כְּמִי שֶׁנַּחְקְרָה עֵדוּתָן וכבר נתקבלה בְּבֵית דִּין, אף בלא קיום השטר, מפני שאין לחשוד באדם שיזייף שטר, שהוא מעשה מחורפ, וְרַבָּנַן הוּא דְּאַצְרִיךְ – וחכמים הם שהצריכו לקיימו, וְהָכָא בגט שמביא השליח מַשּׁוּם חשש עֵינוּנָא – כדי שלא תישאר האשה עגונה, אֲקִילוּ בָּהּ רַבָּנָן – הקילו עליה חכמים שהגט מתקיים על ידי השליח ואפילו שהוא רק עד אחד.

מקשה הגמרא, הַאי – דין זה שהשליח נאמן לבדו, וכי קוּלָּא הוּא לאשה, הרי אדרבה חוּמְרָא הוּא על האשה, דְּאִי מַצְרְכַתְּ לֵיהּ תְּרֵי – אם היו מחייבים ששני עדים יביאו את הגט לֹא אָתֵי בַּעַל מְעָרְעַר – לא היה הבעל מערער על הגט שהוא מזוייף וּפָסֵיל לֵיהּ, משום שהוא לא היה נאמן נגד שני עדים, אבל לאחר תקנת חכמים שחַד מביא את הגט ומעיד עליו, אָתֵי בַּעַל וּמְעָרְעַר וּפָסֵיל לֵיהּ – יכול הבעל לבוא ולערער כנגד עד אחד, ולפסול את הגט. מתרצת הגמרא, בֵּיוָן דְּאָמַר מַר, שליח שמביא גט בְּפָנַי כָּתַב אנשים נוֹתְנוֹ לָהּ, נחלקו בזה רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי חֲנִינָא, חַד אָמַר בְּפָנַי שְׁנַיִם, וְחַד אָמַר בְּפָנַי שָׁלֹשָׁה, ומכיון שהכל מודים שמוסרו בפני עדים, לכן השליח מֵעִיקָּרָא – כבר מתחילה כשמקבל את הגט, מֵידַּךְ דָּיֵיק – מדקדק לברר שהבעל נותן לו את הגט מרצונו ואינו עתיד להתחרט ולערער עליו, וְלֹא אָתֵי – ולא יבוא השליח לְאוֹרוּעֵי נַפְשֵׁיהּ – להרע את נאמנותו, ולכן אין הבעל נאמן בערעורו.

הגמרא מבררת את חילוקי הסברות בין רבה ורבא: שואלת הגמרא, וְרָבָא שסובר שטעם תקנת חכמים הוא משום שאין עדים מצויין לקיימו, מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּרַבָּה – מדוע לא אמר כרבה שהטעם הוא לפי שאין בני מדינת הים בקיאין לשמה. משיבה הגמרא, אֲמַר לָךְ רבא, מִי קָתָנֵי במשנה שהשליח אומר 'בְּפָנַי נִכְתַּב לִשְׁמָהּ בְּפָנַי נֶחְתַּם לִשְׁמָהּ', הרי אין השליח מזכיר שהגט נכתב 'לשמה', ואם כפי טעמו של רבה, מדוע לא נזכר 'לשמה' בדברי השליח.

וְרַבָּה יכול להשיב על טענה זו, בְּדִין הוּא דְּלִיתְנֵי הָכִי – אכן מן הדין היה השליח צריך להעיד גם שהגט נכתב לשמה, אֶלָּא שחכמים לא תיקנו נוסח זה כי חששו דְּאִי מַפְּשַׁתְּ לֵיהּ דִּיבּוּרָא – אם נרבה על השליח את הדברים שעליו לומר בנתינת הגט אָתֵי לְמִגְּוֵיהּ – הוא עלול לחסר מהנוסח שתיקנו לו חכמים, והגט יפסל, ולכן תיקנו חכמים שיאמר השליח לשון קצרה. מקשה הגמרא, הַשְׁתָּא נַמִּי – הלא גם עתה כשהשליח אומר רק בפני נכתב ובפני נחתם, עדיין אָתֵי לְמִגְּוֵיהּ – עלול השליח לחסר בדבריו. מתרצת הגמרא, חָדָא מִתְּלָתָא נָאֵיז – מילה אחת מתוך שלוש עלול השליח להחסיר, ואם יתקנו לומר 'בפני נכתב לשמה' הוא עלול להשמיט מילה אחת, אבל חָדָא מַתַּרְתֵּי – תיבה אחת מתוך שתים לֹא נָאֵיז – אין לחשוש שיחסיר, ולכן כשאומר 'בפני נכתב' לא חששו שישמיט מילה.

הגמרא מבררת, וְרַבָּה שסובר שטעם התקנה מפני שאין בקיאין לשמה, מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּרָבָא שטעם התקנה מפני שאין עדים מצויים לקיימו, אָמַר לָךְ רבה, אִם כֵּן נִיתְנֵי שהשליח אומר 'בְּפָנַי נֶחְתַּם' וְתוּ לֹא – בלי להוסיף דבר, שהרי סיבת האמירה היא רק כדי לקיים את החתימות, ו'בְּפָנַי נִכְתַּב' לָמָּה לִי – ומדוע תקנו שיאמר גם 'בפני נכתב', שְׁמַע מִינָּהּ שטעם התקנה משום שבְּעֵינָן לִשְׁמָהּ – שצריך שהשליח יעיד שהגט נכתב לשמה, ולכן תקנו חכמים שיאמר גם 'בפני נכתב'.

וְרָבָא מתרץ את הקושיא על דבריו, בְּדִין הוּא – אכן היה ראוי דְּלִיתְנֵי הָכִי – שיאמר התנא שהשליח אומר רק 'בפני נחתם', אֶלָּא דְּאִם כֵּן – אם לא יאמר השליח גם בפני נכתב, אָתֵי לְאִיחַלּוּפֵי בְּקִיּוּם שְׁטָרוֹת דְּעָלְמָא – יחליפו ויטעו לומר, שכמו שקיום הגט הוא בעד אחד, כך גם קיום שאר השטרות הוא בְּעֵד אֶחָד. אבל לאחר שקבעו חכמים שיאמר השליח גם 'בפני נכתב' ניכר שדוקא כאן תקנו חכמים שמספיק עד אחד.

וְלדעת רַבָּה, יש לדחות שלא מסתבר שתקנו לומר 'בפני נכתב' מפני חשש זה, שהרי מִי דָּמֵי – האם קיום שטרות דומה לקיום הגט, הרי יש שלשה הבדלים ביניהם. א. הָתָם – בקיום שאר שטרות אמירת העדים היא 'יְדָעִינָן' – מכירים אנו את חתימות העדים, אבל הָכָא – באמירת השליח אין כאן לשון של ידיעה, אלא הוא אומר 'בְּפָנַי' – שראה בעצמו את החתימה. ב. הָתָם – בקיום שטרות, אִשָּׁה לֹא מְהֵימְנָא – אשה פסולה לעדות ואינה נאמנת להעיד על קיום השטר, אבל הָכָא – בשליח המביא גט, גַּם אִשָּׁה מְהֵימְנָא – נאמנת להביא גט לחבירתה ולומר לה עליו 'בפני נחתם'. ג. הָתָם – בקיום שטרות, הַבַּעַל דָּבָר – אם מוציא בעל השטר בעצמו את שטרו לֹא מְהֵימְן, שהרי אין אדם יכול להעיד על עצמו, אבל הָכָא – בגט, בַּעַל דָּבָר מְהֵימְן – גם כשהאשה מביאה את גיטה, באופן שצריכה לומר 'בפני נחתם', היא נאמנת

המשך בעמוד ר

לומר זאת בעצמה. ואם כן ניכר ההבדל בין קיום שטרות לגט ולא יטעו לדמותם.

**וְרָבָא אָמַר לָךְ** – על אף ההבדלים, עדיין יש לחשוש שמא יטעו לקיים שטרות בעד אחד, שהרי **אֲטוּ הָכָא כִּי אָמְרֵי יָדְעִינַן מַי לָא מְהֵימְנֵי** – וכי כאן בגט אם השליח יאמר שהוא מכיר את חתימות עדי הגט, וכי לא יהיה נאמן בכך, **וְכֵיוָן דְּכִי אָמְרֵי יָדְעִינַן מְהֵימְנֵי אָתֵי לְאִיחַלּוּפֵי בְּקִיּוּם שְׁטָרוֹת דְּעָלְמָא בְּעֵד אֶחָד** – כיון שהשליח שאומר ידעתי, נאמן, יבואו להחליף בין גט לקיום שאר שטרות, ולכן הצריכו חכמים להוסיף בנוסח אמירת השליח גם 'בפני נכתב', כדי שיבינו ששונה קיום הגט, מקיום שאר שטרות.

הגמרא מבררת מי הוא התנא ששנה את משנתינו, לדעת רבה:

**וּלְרַבָּה דְּאָמַר** שטעם התקנה **לְפִי שֶׁאֵין בְּקִיאִין לִשְׁמָהּ, מַאן תַּנָּא** – מי הוא התנא הסובר **דְּבָעֵי** – שצריך **כְּתִיבָה** של הגט **לִשְׁמָהּ, וּבָעֵי** – וכן צריך,

שתהיה הַחֲתִימָה לִשְׁמָהּ של האשה המתגרשת, שהרי התנא של משנתינו מצריך את השליח לומר בפני נכתב ובפני נחתם כלומר, שיעיד גם על הכתיבה וגם על החתימה שנעשו לשמה:

הגמרא מוכיחה שמשנתינו אינה כשיטת רבי מאיר. **אִי רַבִּי מֵאִיר** – אם תרצה לומר שרבי מאיר הוא התנא ששנה את משנתינו, הלא לשיטתו רק **חֲתִימָה בָּעְיָא** – צריך לחתום בגט לשמה, אבל **כְּתִיבָה לָא בָּעְיָא** – הוא אינו מצריך שתעשה הכתיבה בגט לשמה, ובמשנה מבואר שהשליח אומר גם 'בפני נכתב' לשמה, ולדברי רבי מאיר בודאי שהוא לא צריך להעיד על כך, דְּתָנַן – וכפי ששנינו במשנה להלן (כא:) **אֵין כּוֹתְבִין** גט **בְּמָחוּבָּר לְקַרְקַע** – על אילן בעודו מחובר באדמה, ואם **כָּתְבוּ עַל הַמָּחוּבָּר לְקַרְקַע** ולאחר מכן **תָּלְשׁוּ חֲתָמוֹ וְנָתְנוּ לָהּ**, הגט **כָּשֵׁר** בדיעבד. הרי שלדעת רבי מאיר כל דין לשמה בגט נאמר רק על חתימתו ולא על כתיבתו, ולפיכך לא יתכן להעמיד שהוא התנא של משנתינו. הגמרא מוסיפה להוכיח שמשנתינו גם איננה כשיטת רבי אלעזר: **וְאִי רַבִּי אֶלְעָזָר** – ואם תרצה לומר שרבי אלעזר הוא התנא ששנה את משנתינו, הלא לשיטתו **כְּתִיבָה** של הגט **בָּעְיָא** – צריך שתהיה לשמה, אולם **חֲתִימָה לָא בָּעְיָא** – לא צריך שתהיה לשמה, ולכן הגט כשר מדאורייתא גם כשאין חתומים עליו עדים כלל, ואילו לדעת התנא במשנתינו צריך השליח לומר גם 'בפני נחתם' להעיד שחתימת הגט נעשתה לשמה.

הגמרא דוחה אפשרות נוספת לומר שמשנתינו רבי אלעזר היא: **וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה לומר, **לְעוֹלָם** משנתינו **רַבִּי אֶלְעָזָר הִיא, וְכִי לָא בָּעְיָא** – ומה שלא הצריך **רַבִּי אֶלְעָזָר חֲתִימָה לִשְׁמָהּ** אלא רק כתיבה לשמה, זהו רק **מִדְּאוֹרַיְיתָא**, אבל **מִדְּרַבָּנָן** גם רבי אלעזר מודה **דְּבָעְיָא** לחתום על הגט לשמה, ואם כן ניתן לפרש שהתנא של המשנה הוא רבי אלעזר והוא מצריך שהשליח יאמר 'בפני נכתב ובפני נחתם' לשמה, כיון שמדרבנן גם החתימה צריכה להיות לשמה, זה לא יתכן, **וְהָא** – שהרי שנינו במשנה להלן (פו.) **שְׁלֹשָׁה גִּיטִּין פְּסוּלִין** מִדְּרַבָּנָן לדעת תנא קמא שם, ואחד מאותם שלשה גיטין שנחלקו בהם הוא גט שאין עליו חתימת עדים, **וְלֹא בָּעְיָא** – לא מצריך **רַבִּי אֶלְעָזָר חֲתִימָה** על הגט **לִשְׁמָהּ** ואפילו מדרבנן, שרבי אלעזר חולק שם על דעת ת"ק וסובר שאפילו לכתחילה מותר לאשה להנשא באותם גיטין, הרי שלשיטתו יכולה האשה להתגרש לכתחילה בגט שאינו חתום לשמה.

הגמרא מפרטת את דברי המשנה להלן ממנה מוכח שרבי אלעזר סובר שאין צריך חתימה על הגט לשמה אפילו מדרבנן: **דְּתָנַן, שְׁלֹשָׁה גִּיטִּין פְּסוּלִין, וְאִם נִיתְּנָה** לאדם אחר, לאחר שנתגרשה באחד מהגיטין הללו, **בְּדִיעֲבַד הַוָּלָד כָּשֵׁר**, ומוכח שאין פסול הגיטין הללו אלא מדרבנן, שאם הם היו פסולים מדאורייתא ודאי שגם בדיעבד היה הולד ממזר גמור. המשנה מפרטת את שלושת הגיטין הללו:

א. **כָּתַב** הבעל את הגט **בִּכְתַב יָדוֹ, וְאוּלָם אֵין עָלָיו עֵדִים** – לא חתמו על גט זה עדים. ב. גט **שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵדִים** החתומים בו, **וְאוּלָם אֵין** כותב **בּוֹ זְמַן** כתיבתו של הגט, וזאת אף שחיוב כתיבת זמן בגיטין הוא מתקנת חכמים. ג. גט שנכתב על ידי הסופר **וְיֵשׁ בּוֹ** את **זְמַן** כתיבתו, **וְאוּלָם אֵין בּוֹ** חתימה **אֶלָּא** של **עֵד אֶחָד**, ואף על פי כן הוא כשר מדאורייתא, מכיון שהסופר בכתיבתו מצטרף לעד היחידי שחתום על הגט, והם יחדיו כשני עדים. **הֲרֵי אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה גִּיטִּין פְּסוּלִין** מדרבנן לכתחילה אולם כשרים בדיעבד, **וְאִם נִיתְּנָה** האשה שנתגרשה על ידי אחד מהגיטין הללו, **הַוָּלָד** מבעלה השני **כָּשֵׁר** בדיעבד. כך היא דעת תנא קמא. אולם **רַבִּי אֶלְעָזָר** חולק על המקרה הראשון **וְאוֹמֵר שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עָלָיו עֵדִים** החתומים בו כלל, והגט לא נכתב בפני הבעל, **אֶלָּא** רק **שֶׁנָּתְנוּ לָהּ** הבעל **בְּפָנֵי עֵדִים**, הגט **כָּשֵׁר** לכתחילה, **וְגוֹבָה** האשה את דמי כתובתה על פי גט זה גם **מִנְּכָסִים** של הבעל שנמכרו על ידו לאחרים והם **מְשׁוּעְבָּדִים** לה לכתובתה. כי דעתו של רבי אלעזר **שֶׁאֵין הָעֵדִים חוֹתְמִים עַל הַגֵּט** – כל השטרות, **אֶלָּא** רק **מִפְּנֵי תִּיקּוּן הָעוֹלָם** – כדי שבעל השטר יוכל לקיים את השטר גם אם ימותו העדים שראו את המסירה של השטר, ועל ידי שחתומים על שטר עדים, ניתן לקיים את השטר גם על פי עדים אחרים המכירים את חתימות ידיהם. הרי שאי אפשר לפרש את משנתינו כדעת רבי אלעזר, שהרי התנא במשנה מצריך אמירה של 'בפני נחתם' לשמה, ולרבי אלעזר אין צורך כלל בחתימת העדים.

הגמרא דוחה אפשרות אחרת לפרש את משנתינו כדעת רבי מאיר: **וְאֶלָּא** אם תרצה להעמיד שמשנתינו **רַבִּי מֵאִיר הִיא, וְתֹאמַר שִׁבְּי לָא בָּעְיָא** – מה שלא מצריך **רַבִּי מֵאִיר כְּתִיבָה** של הגט **לִשְׁמָהּ** זהו רק **מִדְּאוֹרַיְיתָא**, אבל **מִדְּרַבָּנָן בָּעְיָא** – מודה רבי מאיר שצריך לכתוב לשמה, ולכן סובר התנא שצריך השליח לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם', ולהעיד גם על הכתיבה וגם על החתימה שנעשו לשמה, כדי להכשירו גם מדרבנן. זה לא יתכן, **וְהָא אָמַר רַב נַחְמָן, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר** לשיטתו שאין צורך אלא בחתימה לשמה, **שֶׁאִפִּילּוּ מָצְאוּ** הבעל לגט **בְּאַשְׁפָּה**, כך שבודאי הגט לא נכתב לשמה של האשה המתגרשת

---

## אגרות קודש

ב"ה, ימי החנוכה, ה'תשל"ג

ברוקלין, נ.י.

ועד כפר חב"ד אשר באה"ק ת"ו ע"י מ"צ ב"ב

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

זה מזמן רב שלא נתקבלו הדו"חים שלהם. והלואי ויהי' רצון שיהי' זה סימן שעושים הרבה לטובת כפר חב"ד בכל ענייניו ובגשמיות וברוחניות גם יחד ועד שמפני רוב המעשה בזה לא מספיק הזמן כלל לכתיבה והודעה וכו'.

ובפרט שזכות הרבים מסייעתם להצלחה רבה בכל הענינים והפעולות לבסס ולחזק ולהרחיב את כפר חב"ד הן בכמות והן באיכות.

ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

בברכה לבשורות טובות בכל האמור ועוד יותר מהמשוער.